

---

*Дитрих
Бюлер*

РОЗМИСЛИ щодо нашого осереддя в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз*

Президент ФРН заявив, що терористичний акт біля Берлінської меморіальної Церкви поціливі у самісіньке осереддя нашого суспільства. Із цього випливає основоположне запитання: що є цим нашим осереддям? Відповідь прописана в Основному законі Федеративної Республіки, насамперед у статтях, які захищають наші людські й громадянські права, чітко прописаний зв'язок *свободи і відповідальності з повагою до людської гідності*.

- легітимна свобода *неможлива* без відповідальності за співгромадян, а також гнаних і біженців, які шукають притулку;

- легітимна державна влада *неможлива* без захисту людської гідності кожної особи, як це приписує перша стаття Конституції нашої держави;

- проте й *жодна* вірогідна вимога людської гідності *неможлива* без *поваги* до прав на життя інших і без піклування про божі творіння — або, як наголошували Альберт Швайцер і Ганс Йонас: «благочиння перед життям».

Тому перед нами постає друге питання. Це пряме питання щодо нашої дії й орієнтації, а саме: що ми повинні робити тепер і в майбутньому? Як ми повинні реагувати на подвійну загрозу нашому

© Д. БЮЛЕР, 2017
Переклад з німецької
А. Єрмоленка, 2017

---

* Промова, виголошена в ратуші Нейрупіна 23 грудня 2016 року в день пам'яті масового вбивства на Брайтшайдплац біля Берлінської Меморіальної церкви імені Кайзера Вільгельма (Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche) 19 грудня 2016 року

свободному суспільству, узasadниченому гідністю людини і правовою державою?

(1) Європа, США, західна форма життя загалом аж до Австралії та азійських республік постали перед загрозою і навіть безпосередньою небезпекою *тероризму ненависті*, який використовує як інструменти масового вбивства літаки, вантажівки і навіть людські тіла як бомби. На противагу цьому ми прагнемо сьогодні — і не тільки сьогодні, а й завтра і післязавтра — чинити цьому опір і дати гідну людини відсіч, показуючи, що є нашим осереддям і що ми його рішуче захишатимемо.

(2) Проте існують і внутрішні загрози нашому осереддю свободної відповідальності та людської гідності — це насамперед загроза *нового націоналізму*. Його фанатизм проявляється у зневазі, ба більше, підриві громадського дискурсу засобами цифрових технологій.

(3) Дискурсом є діалог аргументів як ретельний, самокритичний і партнерський пошук істини. Саме такий зміст має це ключове поняття розуму і мирної дискусії, запроваджене Юргеном Габермасом, Карлом-Отто Апелем і мною. Згадаймо вимоги дискурсу:

- аргументативний дискурс вимагає, по-перше, ретельного пошуку фактів, даних, що утворюють емпіричний базис думки, твердження, отже, пошуку істини. Відтак, його *перша* настанова така: шукай вагомшого аргументу! Проти цього першого припису й виступають сьогодні деякі громадяни та націоналістичні партії й “рухи”, такі як НДП, Pegida (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes), AfD (Alternative für Deutschland), ганяючись у соціальних мережах за неперевереними емоціями, гадками, упередженнями та звинуваченнями. Перманентна боротьба ведеться з використанням цифрових технологій, ба більше, через програми, які збирають і поширюють інформацію (social bots) у вигляді роботів-маніпуляторів (Parolen Roboter), на кшталт автоматизованої війни підозр, наклепів, перекручень фактів тощо. Вона перетворюється на щось подібне до партизанської війни проти нашого осереддя відповідальної свободи, людської гідності й дискурсу як пошуку істини. Наведу приклад: керівник осередку партії AfD Землі Північний Райн Вестфалія (цивільний чоловік голови цієї партії на федеральному рівні Фрауке Петрис) Маркус Претцель одразу після теракту на Берлінській Брайтшайдплатц твітерував: “Це смерть Меркель”;

- *друга вимога* дискурсу міститься вже в першій, уточнюючи її: утримуйся від своїх емоцій, від умовиводів, зроблених нашвидкуруч, від примусу цифрових технологій і некритичних своїх або партійних тверджень в інтернеті;

- із цього випливає *третья*, соціальна, *вимога* дискурсу: завжди поважай людську гідність усіх тих, про кого ти говориш чи пишеш, хай це будуть можновладці чи біженці. Хіба вже забули про кращих, чесних, демократично налаштованих німців, які після 1933 року вимушені були шукати притулку в інших країнах? Хіба вже забули, що юдейська Біблія, яку

християнство прийняло як «Старий Завіт», має досить сильну заповідь щодо гнаних: у третій книжці Мойсея сказано: «Як тубілець із вас буде для вас прихोцько, що мешкає з вами, — і ти любитимеш його, як самого себе, бо прихоцьками були й ви в єгипетській краї» (3 Мозе 19,34). Ця східна заповідь вилучена з духу й серця тих, хто хотів би відгородити Європу від примарного іноземного засилля і вимагає зведення муру або навіть наказу стріляти в біженців. Підтверджуймо й захищаймо наше осереддя — свободу, людську гідність і публічний дискурс — проти терористичної загрози зовні, і проти зневаги до основного закону і дискурсу зсередини.

Н.В. З «ісламом», відданістю волі божій, вбивця на Брайтшайдплац не має нічого спільного так само, як і «християнський» фанатик — із Нагірною проповіддю. Наступні міркування: на мою думку, задля громадського миру ми повинні обговорити й такі питання:

- як поєднати освіту молоді й підлітків із «громадським дискурсом» в якості мети навчання?
- як укріпити повагу та взаємність між громадянами арабського та європейського походження, зокрема між мусульманами та християнами?
- як можна (і треба) — відносно — убезпечити, з одного боку, ярмарки (зокрема бар'єрами на в'їзд/вхід), і з іншого — школи проти терору і, не забуваймо, проти амока?

Переклад з німецької
Анатолія ЄРМОЛЕНКА

Дитрих Бьолер, проф., д-р, фундатор і президент Центру Ганса Йонаса, професор-емерітус Вільного університету Берліна, філософ дискурсу, представник Берлінської трансцендентальної прагматики, автор праць у царині практичної філософії та етики, зокрема: «Метакритика Марксової критики ідеології» (Франкфурт на Майні, 1971); «Реконструктивна прагматика. Від філософії свідомості до рефлексії комунікації. Нове обґрунтування практичних наук і філософії» (Франкфурт на Майні, 1985); «Обов'язковість згідно з дискурсом. Мислення і дія після повороту до комунікативної етики — орієнтація в умовах тривалої екологічної кризи» (Мюнхен, 2014) та ін. Разом із Карлом-Отто Апелем керував проектом і виданням «Функколег. Практична філософія / Етика» (Франкфурт на Майні, 1984; Вангайм, 1984); фундатор теоретично-практичної групи «Діалог етики та господарства — ДЕГ». У Вільному університеті Берліна викладає практичну філософію / етику, а також є ініціатором критичного видання творів Ганса Йонаса; член Міжнародного комітету Інтернаціонального філософського центру К.-О. Апеля (Козенца, Італія).
